

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ПРОФЕСІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто актуальну проблему забезпечення якості підготовки фахівців у професійних навчальних закладах. Здійснено ґрунтовний аналіз понять "якість", "підготовка", "професійна підготовка", "якість підготовки" та "управління якістю підготовки фахівця" через призму досліджень науковців. Обґрунтовано власне авторське бачення термінів "якість підготовки" та "управління якістю підготовки фахівця" у професійних навчальних закладах.

Ключові слова: якість, підготовка, професійна підготовка, якість підготовки, фахівець, управління якістю підготовки фахівців, професійний навчальний заклад.

Т. Стойчик. Управление качеством подготовки специалистов в профессиональных учебных заведениях: теоретический аспект. В статье рассмотрено актуальную проблему качества подготовки специалистов в профессиональных учебных заведениях. Осуществлен основательный анализ понятий "качество", "подготовка", "профессиональная подготовка", "качество подготовки" и "управление качеством подготовки специалиста" через призму исследований ученых. Обоснованно собственное авторское видение понятий "качество подготовки" и "управление качеством подготовки специалиста" в профессиональных учебных заведениях.

Ключевые слова: качество, подготовка, профессиональная подготовка, качество подготовки, специалист, управления качеством подготовки специалистов, профессиональное учебное заведение.

T. Stoychik. The management of the specialists' quality training in professional educational institutions: theoretical aspect. The actual problem of providing of qualitative specialists' preparation in the vocational college is considered in the article. It was made the

grounded analysis of the concept "a quality", "a preparation", "a professional preparation", "a quality of preparation" and "running of quality preparation of specialists" through the scientists' researching prism. It was grounded an own vision of concept of "quality of preparations" and "running of quality preparation of specialist" at the vocational colleges.

Key words: quality, preparation, professional preparation, the quality of preparation, specialist, running of a specialists' quality preparation, vocational college.

Мета: дослідити категорію "якість", провести аналіз розуміння понять "підготовка", "професійна підготовка", "якість підготовки" та "управління якістю підготовки фахівців".

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із питань сучасної системи професійної освіти залишається якість. Її модернізація диктує нові завдання щодо якості підготовки. У даному контексті особливо актуальними постає проблема відповідності якості тих послуг, що надає професійний навчальний заклад у напрямі підготовки конкурентоздатних фахівців, вимогам роботодавців та проблема управління якістю у професійному навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. Удосконалення системи управління якістю підготовки у професійних навчальних закладах сьогодні бачиться актуальною науково-практичною проблемою. Підвищення вимог до ефективності управління розглядається як компонент педагогічної системи і має свій шлях у розвитку вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки.

Вивченням проблеми управління в різні часи займалися С. Батишев, В. Бондар, В. Биков, Л. Ващенко, В. Головінов, Г. Гребенюк, Р. Гуревич, А. Гуржій, Л. Даниленко, Т. Десятов, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, І. Зязюн, Л. Калініна, В. Кремінь, І. Лікарчук, В. Маслов, С. Нікітчина, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В.

Олійник, В. Пікельна, В. Радкевич, Л. Сергєєва, С. Сисоєва, В. Скульська, О. Щербак та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи, що професійна освіта входить до складу педагогічної системи як функціональна підсистема [14, 14], доцільно обґрунтувати поняттєвий апарат системного підходу.

Теоретичний аналіз проблеми управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у професійних навчальних закладах ми розглядаємо як педагогічне явище, яке може бути напрямом інноваційної діяльності педагогічного колективу та потребує певних організаційно-управлінських зусиль, відповідного ресурсного забезпечення. Відтак доцільно визначити відповідну термінологію, що складає зміст цього процесу, його поняттєвий апарат.

Проведений аналіз останніх наукових досліджень свідчить про принципово нові вимоги до проблеми якості підготовки внаслідок трансформації освітніх поглядів, що істотно впливає на методологічні основи пошукової та експериментальної роботи та дає можливість переглянути усталені стереотипи, обґрунтувати науково-філософські підходи до аналізу проблеми.

Якість – це внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших; ступінь вартісності, цінності, придатності чогонебудь для його використання за призначенням; та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь; сукупність характеристик продукції або послуг щодо її здатності задовольнити встановлені та передбачені норми [1, 1647].

У працях В. Приходько якість визначається як сукупність властивостей та характеристик продукції або послуг, які надають їм здатності задовольняти потреби, які є або будуть [12, 43].

Дослідженню якості як характеристики продукту чи послуги, що вказує на відповідність певним параметрам, описує ступінь задоволення очікувань та потреб споживача, клієнта, присвячені

праці Е. Демінга, Дж. Джуана, Ф. Кросбі, К. Ісикави.

На думку науковців В. Лугового, О. Ляшенка, якість – це системна методологічна категорія, яка відображає ступінь відповідності результату поставлених меті [7, 5; 9, 6].

За визначенням Б. Кліма, "якість – це властивість, добротність, особливість, риса, сутність вартості, характерна ознака придатності окремих предметів, явищ і речей, людей, що відрізняють їх від інших; специфічна визначеність, форма відображення та ступінь пізнання буття; сукупність характеристик продукції або послуг щодо їх здатності задовольняти встановлені та передбачувані норми" [6, 103].

Отже, у працях учених, котрі досліджували категорію "якість", можна спостерігати закономірність, що при розкритті її змістового наповнення майже всі виділяють *здатність продукції або послуг задовольняти як виявлені, так і передбачувані потреби*. На нашу думку, у цьому й полягає суспільна значимість якості.

Якщо розглядати підготовку як сферу суспільного виробництва, а навчальний заклад як організацію, що надає споживачам освітні послуги, то саме з "виробничих" позицій піддається аналізу поняття "якість підготовки". Так, науковець С. Сисоєва визначає сутність поняття "якість підготовки" як ступінь відповідності рівня підготовки професійним вимогам, що висуваються як до фахівця, професіонала [15].

За визначенням Н. Лук'яненко, Г. Ларичевої, ідеться про потребу в отриманих знань у конкретних умовах їхнього застосування, відповідність професійної орієнтації фахівця та його конкретних знань і навичок [8, 51].

У дослідженнях К. Гнезділової якість підготовки – це сукупність властивостей, здібностей та здатностей, характеристик фахівця, рівень яких формується у процесі здійснення ним навчальної діяльності в закладі освіти і повинен відповідати вимогам споживачів (суспільства, ринку праці, роботодавців, самої особистості) [2, 35].

Дослідниця Л. Максимова трактує якість професійної підготовки як відповідність рівня професійної підготовки майбутнього фахівця вимогам, що висуваються до нього сьогодні як до професіонала суспільством, ринком праці, роботодавцями; його вмотивованість у своїй професійній діяльності, здатність до професійного саморозвит-

ку та самовдосконалення [10].

За словами Б. Кліма, якість підготовки – це комплексна характеристика, яка відображає діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави; це спроможність майбутнього фахівця відповідати вимогам галузі економіки країни, до виконання завдань якої він готується в навчальному закладі [6, 107].

Узагальнюючи означене, на нашу думку, *поняття "якість підготовки" необхідно розуміти як: об'єктивно існуючу сукупність властивостей і характеристик випускника (професійних та індивідуальних), яка визначає його як фахівця у певній галузі і відрізняє від інших через конкурентні переваги*.

Не випадково 3 квітня 2017 року набуло чинності Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік" від 3 квітня 2017 р. № 275-р., метою якого (у розділі "Модернізація професійно-технічної освіти") є створення сприятливих умов для якісної підготовки робітничих кадрів, котрі здатні задовольнити вимоги сучасного ринку праці [13].

За таких умов актуалізується проблема управління, яка безпосередньо впливає на якість підготовки як формуального чинника системи професійної освіти. Відтак доцільним бачиться розглянути поняття "управління якістю підготовки" та, зокрема, визначити складові терміна "підготовка". У Великому тлумачному словнику сучасної української мови він подається як дія за значенням підготувати. В іншому значенні терміну "підготовка" це запас знань, навичок, досвід та ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності [1, 952]. Отже, поняття "підготовка" може виступати у двох значеннях: як процес, дія, діяльність і як результат дій.

Коли йдеться про набуття професійних знань, умінь, навичок, у педагогічній літературі використовується словосполучення "професійна підготовка". На думку науковця І. Грищенко, – це цілеспрямований процес навчання реальних і потенційних працівників професійних знань та вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт [3].

Під професійною підготовкою науковець Б. Клим визначає набутий у процесі навчання, практичної діяльності запас знань, навичок, досвіду, необхідних

людині для забезпечення свого існування [6, 99].

Однак потреби сучасного ринку праці диктують певні вимоги до рівня та якості професійної підготовки фахівців, що потребує нових підходів до управління якістю підготовки й покладає велику відповідальність за її результати.

За визначенням В. Тимошенко, "управління якістю – це аспекти виконання функцій управління, які визначають політику, цілі й відповідальність стосовно якості, а також здійснюють їх за допомогою таких засобів, як планування якості, оперативне управління якістю, забезпечення якості й поліпшення якості в рамках системи якості" [17].

Під поняттям "управління якістю підготовки" А. Джантіміров розуміє створення та застосування методів і видів діяльності, які направлені на організацію, контролювання процесу досягнення, розвитку й підвищення рівня якості, або усунення причин незадовільного функціонування окремих складових системи управління якістю на всіх етапах освітньої діяльності за участю всіх суб'єктів навчального процесу [5].

Науковець В. Гуменюк, досліджуючи проблему управління якістю, вказує на необхідність розглядати якість підготовки і як процес, і як результат [4, 64].

Як пояснює Т. Мізерна, управління якістю підготовки – це процес планування, досягнення і постійного підвищення якості умов для здійснення освітнього процесу, його реалізації та якості результатів [11].

Під управлінням якістю випускника науковець Г. Сканницька розглядає постійний, планомірний, цілеспрямований процес впливу на всіх рівнях на фактори та умови, які забезпечують формування майбутнього фахівця, оптимальну якість і повноцінне використання його знань, умінь і навичок [16, 81].

Аналіз наукової літератури дав можливість виявити різні підходи до трактування поняття "управління якістю підготовки" та дозволив сформулювати власне розуміння даного терміна. Отже, ідеться про *постійний, планомірний, цілеспрямований процес впливу (на всіх рівнях) на фактори та умови, які забезпечать досягнення певних властивостей і характеристик випускника (професійних та індивідуальних), що визначають його як фахівця у певній галузі і відрізняють від інших через конкурентні переваги*.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. За результатами проведе-

них досліджень ми дійшли наступних узагальнень. Категорія "якість" була об'єктом дослідження багатьох науковців. Особливістю тут є певна закономірність у розкритті її змістовного наповнення. Майже всі науковці виділяють поняття "якість" як здатність продукції або послуги задовольняти як виявлені, так і передбачувані потреби. Відтак, на нашу думку, у цьому й полягає суспільна значимість означеної категорії.

На основі аналізу різних підходів до поняття "якість підготовки" ми дійшли висновку, що означене поняття необхідно розуміти як: об'єктивно існуючу сукупність властивостей і характеристик випускника (професійних та індивідуальних), яка визначає його як фахівця у певній галузі і відрізняє від інших через конкурентні переваги.

У свою чергу, термін "якість підготовки" змусив нас звернутись до чинників її забезпечення та на підставі наукових досліджень сформулювати поняття управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців як постійний, планомірний, цілеспрямований процес впливу на всіх рівнях на фактори та умови, які забезпечать досягнення певних властивостей і характеристик випускника (професійних та індивідуальних), що визначають його як фахівця у певній галузі і відрізняють від інших через конкурентні переваги.

Звісно, матеріал статті не вичерпує всіх теоретичних аспектів розглянутої проблеми і передбачає подальше наукове дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
2. Гнезділова К. М. Шляхи оцінювання якості вищої освіти / К. М. Гнезділова // Вісн. Черкас. ун-ту. – Сер. "Пед. науки". – 2009. – Вип. 165. – С. 33–37.
3. Грищенко І. М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євроінтеграційних процесів [текст] / І. М. Грищенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 56–61.
4. Гуменюк В. В. Нетрадиційні ресурси управління якістю освіти / В. В. Гуменюк // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 1. – С. 64–69.
5. Джантіміров А. Ю. Управління якістю підготовки фахівців у регіональному багаторівневому інженерно-педагогічному навчальному комплексі // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. / [редкол.: О. Е. Коваленко (гол. ред.), С. П. Бочарова, М. І. Лазарев, Б. М. Арпентьев, А. Т. Ашерев, В. В. Бутко та ін.]. – Харків : УІПА, 2006. – № 14–15. – С. 24–33.
6. Камінецький Я. Г. Управління якісною підготовкою фахівців у професійно-технічних навчальних закладах на основі маркетингу ринку праці та освітнього моніторингу в умовах регіоналізації : монографія / Камінецький Я. Г., Вацевський М. В., Клим Б. І. та ін. – Львів : Сполом, 2010. – С. 103.
7. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / [за заг. ред. акад. О. Г. Мороза]. – К. : МАУП, 1994. – С. 5.
8. Лук'янченко Н. Д. Проблема якості професійної підготовки фахівців / Н. Д. Лук'янченко, Г. В. Ларичева // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2011. – № 16. – С. 50–53. – С. 51.
9. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти // Педагогіка і психологія. – № 1 (46), 2005. – С. 5–12.
10. Максимова Л. П. Організаційно-педагогічні засади забезпечення якості професійної підготовки майбутніх економістів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лариса Петрівна Максимова. – Кременчук, 2015. – 296 с.
11. Мізерна Т. П. Управління якістю підготовки з іноземної мови учнів загальноосвітньої школи / Т. П. Мізерна // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2011. – № 1. – С. 14–23.
12. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу : [навч.-метод. посіб. для вчителя]. – Х. : Вид. група "Основа"; "Триада+", 2007. – 144 с. – (Серія "Адміністратору школи"). – С. 43.
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р "Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
14. Сергеева Л. М. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: теорія і методика: монографія / [за наук. ред. В. В. Олійника]. – К. – Херсон : Айлант, 2013. – С. 14.
15. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 324 с.
16. Скамницкая Г. П. Система управління качеством подготовки специалистов в вузе / Г. П. Скамницкая // Вестн. МГГУ им. М. А. Шолохова. – Сер.: "Педагогика и психология образования". – 2010. – Вип. 1. – С. 78–85.
17. Тимошенко В. М. Конспект лекцій з дисципліни "Економіка якості" (для студентів 5 курсу денної та заочної форм навчання за напрямом підготовки 0501 – "Економіка і підприємництво", спеціальності 7.050107 – "Економіка підприємства") / В. М. Тимошенко. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 90 с.

Стаття надійшла 13.04.2017 р.